Pregledni članak Acta Med Hist Adriat 2025; 23(2);273-286
Review article https://doi.org/10.31952/amha.23.2.5

LUKO STULLI I NJEGOVO ODUŠEVLJENJE CIJEPLJENJEM U KONTEKSTU RECENTNE PANDEMIJE KORONAVIRUSOM

LUKO STULLI AND HIS ENDORSEMENT OF VACCINATION IN THE CONTEXT OF THE RECENT CORONAVIRUS PANDEMIC

Ana Bakija-Konsuo[*], Ankica Džono Boban[**], Katja Bakija[***]

SAŽETAK

U kontekstu recentne pandemije koronavirusom htjeli smo istaknuti važnost cijepljenja kao jedno od najvećih medicinskih dostignuća i najučinkovitiju preventivnu mjeru u zaštiti populacije od zaraznih bolesti. O tome je prije više od dvjesto godina s ponosom i oduševljenjem pisao dubrovački pionir cijepljenja Luko Stulli, jedan od najpoznatijih liječnika u Dubrovniku početkom 19. stoljeća.

Neposredno nakon otkrića vakcinacije i pod dojmom nove liječničke metode, napisao je 1804. latinsku poemu Vaccinatio, carmen elegiacum (Vakcinacija, elegijska pjesma). Riječ je vjerojatno o jednoj od rijetkih pjesama posvećenih medicinskoj temi u hrvatskoj književnosti i jednoj od posljednjih pisanih na latinskom jeziku. Do sada su bila pronađena tri originalna tiskana primjerka, a nedavno je pronađen i četvrti primjerak tiskan 1828.

Recentna događanja vezana uz pandemiju COVID-19 ponovno su pobudila i usmjerila zanimanje na Stullijevu Elegiju, stavila u fokus rasprave i mišljenja o cijepljenju i karanteni te iznova potvrdila vrijednost i univerzalnost Stullijevih stavova i poruka iskazanih u ovoj latinskoj poemi u duhu klasicističke poetike i kanona.

[*] Poliklinika za kožne i spolne bolesti „Cutis “, Dubrovnik, Hrvatska. ORCID: https://orcid.org/0009-0009-7469-9348.

[**] Zavod za javno zdravstvo Dubrovačko-neretvanske županije, Dubrovnik, Hrvatska. ORCID: https://orcid.org/0000-0003-1979-6881.

[***] Sveučilište u Dubrovniku, Dubrovnik, Hrvatska. ORCID: https://orcid.org/0000-0001-9527-2540.

Adresa za korespondenciju: Ana Bakija-Konsuo, Poliklinika za kožne i spolne bolesti “Cutis”, Vukovarska 22, 20000 Dubrovnik, Croatia. E-adresa: abkonsuo@gmail.com.

Prošlo je točno 220 godina od tiskanja Elegije, a sumnje u vrijednosti i korisnost znanstvenih otkrića nisu nestale, kao ni nepovjerenje u medicinsku znanost i cijepljene kao civilizacijski doseg.

***Ključne riječi**: cijepljenje, javno zdravstvo, Luka Stulli, Elegija, COVID-19 pandemija*

Uvod

Zarazne bolesti prisutne su u povijesti čovječanstva od davnina pa sve do današnjeg vremena, mijenjajući društva i uzrokujući demografske, socijalne, gospodarske i kulturološke promjene diljem svijeta. Bile su vodeći uzrok smrti mladih i starih, bogatih i siromašnih, a zbog širenja u epidemijskim razmjerima nestajale su generacije obitelji i cijele zajednice. Ljudska povijest suočavala se s pojavama i izazovima širenjem zaraznih bolesti s pandemijskim potencijalom poput kuge, kolere ili gripe pa sve do najnovije bolesti COVID-19, odnosno pandemije koronavirusom (Piret i Boivin, 2021).

Jedinstveni primjeri i dokazi u suzbijanju širenja zaraznih bolesti kroz povijest čovječanstva su stoljetne javnozdravstvene mjere poput izolacije, karantene i graničnih kontrola te izum cjepiva za stvaranje imuniteta i smanjenja rizika za razvoj težih kliničkih slika bolesti i smrtnog ishoda. Neposredno nakon otkrića vakcinacije i pod dojmom tog novog medicinskog postupka, Luko Stulli, jedan od najpoznatijih liječnika u Dubrovniku početkom 19. stoljeća, napisao je 1804. latinsku poemu *Vaccinatio, carmen elegiacum* (Vakcinacija, elegijska pjesma)[1], koja je iste godine tiskana u Pešti. Uz već otprije pronađena tri originalna primjerka te poeme, od kojih se dva nalaze u Britanskoj knjižnici u Londonu, a jedan u franjevačkom samostanu u Dubrovniku, pronađen je i četvrti primjerak u privatnoj zbirci talijanskog bibliofila Cristiana Pambianchia. Taj je primjerak prvi put predstavljen 2020. u Stullijevu rodnom gradu Dubrovniku na velikoj izložbi *Iz riznice hrvatske i europske kulturne i književne baštine*.[2]

Svjedoci smo kako Stullijevim promišljanjima vezanim uz ljudsku prirodu, znanost i znanstvena otkrića, razdoblje duže od dva stoljeća ništa nije oduzelo od aktualnosti. Prošlo je točno 220 godina od tiskanja *Elegije,* a sumnje u vrijednost i

---

1 Elegija je u grčkoj književnosti bila svaka pjesma pisana u elegijskom distihu – dvostihu koji se sastoji od heksametara i pentametara. Poslije postaje pjesma u kojoj pjesnik tužnim tonom izražava bol i žaljenje za nečim nedostižnim ili nepovratnim.

2 Riječ je o velikoj međunarodnoj izložbi koju je u Dubrovniku, a potom u Milanu, organizirao Dom Marina Držića, ustanova u kulturi Grada Dubrovnika, uz potporu Grada Dubrovnika, Ministarstva kulture Republike Hrvatske i Nacionalne biblioteke *Braidense* u Milanu. U monografiji koja prati izložbu prvi je put javnosti predstavljen četvrti originalni primjerak (prvotisak) *Elegije.*

korisnost znanstvenih otkrića nisu nestale, kao ni nepovjerenje u medicinsku znanost i cijepljenje kao civilizacijski doseg i mogućnost zaštite i poboljšanja kvalitete ljudskog života.

Luko Stulli bio je pionir u zalaganju za napredak i boljitak, u svome predanom radu na poboljšanju kvalitete ljudskog života. Gorljivo je isticao potrebu okretanju znanosti, korisnost znanstvenih istraživanja i gotovo je nevjerojatno da su gotovo identične polemike i rasprave vezane uz pandemiju i općenito ne/povjerenje u znanost i znanstvene dosege postojale u njegovo vrijeme prije dvjesto godina, a svjedoci smo toga i danas. U ovom radu željeli smo pokazati kako se u tom kontekstu nije ništa, ili vrlo malo toga, promijenilo – i prije dva stoljeća ljudi su se dijelili na zagovaratelje i protivnike cijepljenja.

Cijepljenje (vakcinacija) – jedno od najvećih medicinskih dostignuća i najučinkovitija preventivna mjera u zaštiti populacije od zaraznih bolesti

Nakon povijesnog uvođenja dubrovačke karantene kao protuepidemijske mjere 1377. (Državni arhiv u Dubrovniku. *Liber viridis*), Dubrovnik je 1808., zahvaljujući Stullijevu planu cijepljenja i elegiji o vakcinaciji, dodatno zapisan u povijest javnoga zdravstva.

Naime, velike boginje prva su zarazna bolest koju su znanstvenici i liječnici pokušali spriječiti vakcinacijom. Prvi tragovi u borbi protiv velikih boginja potječu iz 10. stoljeća u Kini u postupku variolizacije, odnosno potkožne inokulacije osušenog gnoja iz pustule velikih boginja. Taj postupak prakticira se u 16. stoljeću u Indiji, a u Europi je primijenjen tek u 18. stoljeću u Engleskoj (Canouï, i Launay, 2019). Engleski znanstvenik i liječnik Edward Jenner (1749. – 1823.)[3] variolizaciju zamjenjuje postupkom vakcinacije ili cijepljenja. Njegov veliki pronalazak i rezultati rada objavljeni su 1798. (Willis, 1997; Riedel, 2005), a njegovo istraživanje i vakcinacija početak su evolucije cijepljenja.

Svjetska je zdravstvena organizacija dvjesto godina nakon Jennerova otkrića, točnije 1980., objavila potpuno iskorjenjenje velikih boginja u svijetu i to zahvaljujući globalnim javnozdravstvenim kampanjama o cijepljenju protiv velikih boginja, čime je vakcinacija postala vjerojatno najuspješnije ljudsko cjepivo do danas (Cvetnić, 2020).

---

[3] Edward Jenner rođen je u Gloucestershireu, u Engleskoj, kao najmlađi sin vikara s Berkeleya. Kao dvanaestogodišnjak služio je kao kirurški šegrt. Medicinu je diplomirao na Sveučilištu St. Andrews 1792. i postao uspješan liječnik i kirurg.

Luko Stulli – pionir cijepljenja u hrvatskoj

Luko Stulli (hrvatski Stulić) rođen je 1772. u selu Šumet pokraj Dubrovnika. Bio je treći, najmlađi sin u obitelji pučanina, lučkog nadstojnika Luka i Marije rođ. Drobac. Njegova obitelj došla je u Dubrovnik početkom 17. stoljeća, a njegov otac Luko di Pietro bio je upravitelj dubrovačke luke (Bakija-Konsuo, 2012; Brlek, 1980; Thaller, 1941; Poljanić, 1933).

O Luku Stulliju dosad su objavljeni brojni radovi u kojima su izneseni važni aspekti njegova djelovanja, no držimo da je u kontekstu recentnih događanja vezanih uz pandemiju virusom SARS-CoV-2 vrlo važno još jednom istaknuti njegovu pionirsku ulogu u cijepljenju u Hrvatskoj.

Luko Stulli prvi je uveo cijepljenje protiv velikih boginja u hrvatske krajeve 1801., kao što je preporučio Jenner tri godine prije (Fatović-Ferenčić i Holubar, 2001). Cjepivo mu je iz Beča slao znanac i prijatelj Luigi Aloysio Careno (Alojzije Kareno, 1766. – 1810.) koji mu je poslao i svoju knjižicu s uputama o cijepljenju pod nazivom *Sur la Vaccine*, a Stulli je knjižicu preveo na talijanski i hrvatski te ju objavio u obliku bilingvalnog izdanja s predgovorom pod nazivom *Istruzione sulla vaccina del dottore Luigi Careno (socio di molte accademie), tradotta dal francese in italiano, ed in illirico, Ragusa, 1805*" (Bazala, 1953; Đorđević i Carić, 1961; Bakija-Konsuo, 2017). Knjižicu je izdao na svoj trošak i besplatno je dijelio ljudima kako bi se cijepljenje proširilo među stanovnicima. To je bila knjižica malog formata u nakladi Antonija Martecchinija (1765. – 1835.)[4]. Iste godine, 1805., izašlo je i drugo izdanje knjižice, ujedno i posljednje tiskane knjige u Dubrovačkoj Republici (Bazala, 1972).

Širenjem velikih boginja u Dubrovniku u travnju 1808., Stulli je napravio plan za provedbu cijepljenja protiv velikih boginja (plan vakcinacije) na dubrovačkom području koji je 19. travnja predstavio dubrovačkoj zdravstvenoj komisiji[5] (Šundrica, 1964). Naime, krajem ožujka 1808. velike boginje proširile su se iz vojne bolnice po Dubrovniku i predgrađima. Administrativni upravitelj Dubrovnika Dominik Garanjin (1761. – 1848.)[6] prihvatio je plan 24. travnja iste godine te poslao javno priopćenje i službeni dopis o cijepljenju knezovima na područja biv-

[4] Obitelj Martecchini, podrijetlom Talijani, prepoznala je Dubrovnik kao svoju domovinu i u potpunosti se uklopila u dubrovački život i običaje. U njihovoj nakladi tiskana su brojna izdanja dubrovačkih pisaca.

[5] Zdravstvena komisija (*Commissione sanitaria*), osnovana 20. ožujka 1808., bila je općinsko zdravstveno tijelo i vodila je brigu o javnom zdravlju i sprječavanju širenja zaraznih bolesti. Preuzela je funkciju zdravstvenog magistrata iz vremena Dubrovačke Republike.

[6] Dominik Garanjin, Trogiranin, bio je privremeni generalni administrator (civilni upravitelj) francuske vlasti u Dubrovniku i predsjednik zdravstvene komisije.

še Dubrovačke Republike, koja su tada bila pod francuskom vlašću. Stulli naziva vakcinu sigurnom branom protiv zaraze. Dva imenovana brijača četiri su mjeseca provodila cijepljenje od Župe dubrovačke prema istoku i Rijeke dubrovačke prema zapadu. Tim je četveromjesečnim cijepljenjem stanovnika na području bivše Dubrovačke Republike (osim Mljeta i Lastova) cijepljena 2591 osoba (Đorđević i Carić, 1961; Šundrica, 1964). Poduzetim protuepidemijskim mjerama spriječena je epidemija boginja na dubrovačkom području. Luko Stulli imenovan je nadzornikom cijepljenja 1808. , kada je ta funkcija prvi put uvedena u Dubrovniku, i obnašao ju je do smrti 1828. godine.

U ovoj prostorno i populacijski širokoobuhvatnoj javnozdravstvenoj akciji cijepljenja Stulli je primijenio humaniziranu limfu kao cjepivo, koju je proizveo umjetnom infekcijom pojedinaca kravljim boginjama. To je bio značajan medicinski pothvat u odnosu na metodu variolacije koja se u Dubrovniku prvi put primijenila 1784. (Bazala, 1972; Šundrica, 1964). Metoda variolacije sastojala se u prijenosu gnoja iz pustule osobe oboljele od velikih boginja na zdravu osobu radi stjecanja imuniteta (tzv. inokulacija oslabljenog virusa). Međutim, na taj se način mogu prenijeti i druge zarazne bolesti, što se i dogodilo na području izvan Dubrovnika na kojemu se variolizacija primjenjivala do 1840. Naime, te je godine uzet gnoj osobe oboljele od velikih boginja koja je istodobno bolovala od sifilisa koji prethodno nije bio dijagnosticiran. Inokulacijom takva gnoja, pedesetero djece na otoku Šipanu oboljelo je od sifilisa. Zbog te je velike epidemije sifilisa metoda variolizacije u potpunosti napuštena na hrvatskom jugu.

Da se Stulli svojom svestranosti izdvajao od svojih suvremenika potvrđuje i podatak da ga je Miho Sorgo (1739. – 1796.), središnja osoba tadašnjeg intelektualnog života, 1793. kao mladog dvadesetjednogodišnjaka uvrstio među članove svoje novoutemeljene Akademije (*Societá patriottica*). Stulli je pisao medicinske i prirodno-znanstvene studije, a sačuvani su i njegovi spisi o gospodarskoj teoriji i dubrovačkoj povijesti. Radio je i pisao na hrvatskom, latinskom i talijanskom jeziku (Borovečki i Lang, 2007; Shek Brnardić, 2023).

O posljednjoj epidemiji kuge (na dubrovačkom, ali općenito i na hrvatskom teritoriju) koja se pojavila 1815. u okolici Dubrovnika (Čepikuće, malo mjesto smješteno zapadno od grada, u Dubrovačkom primorju) i na poluotoku Pelješcu, Luko Stulli pisao je u radu pod nazivom *De peste quae in exituanni 1815 in circulum Rhagusinum irrepserat*. Rad je objavljen 1818. u Dubrovniku. Tada se već znalo da je pojava kuge posljedica manjka higijene i da su štakori glavni rezervoari bolesti (Bakija-Konsuo, 2018).

Kratkim tekstom o mljetskoj bolesti Stulli je zauzeo istaknuto mjesto u povijesti dermatovenerologije. Mljetsku bolest prvi put je opisao u pismu direktoru firentinskog časopisa *Antologiae* 29. rujna 1826. godine. U članku pod nazivom *Di una varieta cutanea* iscrpno opisuje simptome ove rijetke bolesti, ističući kako nije riječ o infekciji, već o nasljednoj bolesti (Bakija-Konsuo, 2014; Fatović-Ferenčić i Holubar, 2001; Gjurašić, 2010; Stulli, 1826).

Dubrovčani su uistinu cijenili i pamtili Stullijeve vrline. Krajem 19. stoljeća dubrovačka je Općina prvi put odlučila službeno dati nazive gradskim ulicama, i to u čast najznamenitijih dubrovačkih književnika i znanstvenika. Tada je ulica prema crkvi sv. Stjepana dobila naziv Stullijeva, kako se i danas zove (Ćosić, 2003).

Učeći iz povijesti do kvalitetnije budućnosti (vaccinatio, carmen elegiacum)

Osim stručnog i znanstvenog rada u javnozdravstvenoj službi u Dubrovniku, Luko Stulli je imao veliku ulogu u kulturnom životu grada kao povjesničar, pisac, dramatičar i prevoditelj. Neposredno nakon otkrića vakcinacije, i pod dojmom nove liječničke metode, napisao je 1804. latinsku poemu *Vaccinatio, carmen elegiacum* (Vakcinacija, elegijska pjesma). Ta je poema tiskana 1804. u Pešti. Kao što smo već istaknuli, uz dosadašnja tri originalna primjerka: dva u Britanskoj knjižnici i jedan u franjevačkom samostanu u Dubrovniku, nedavno je pronađen i četvrti originalni primjerak iz 1804. godine. Riječ je o izdanju koje se nalazi u privatnoj zbirci talijanskog bibliofila Cristiana Pambianchija (Bakija i Kuraica 2020, str. 283), a bilo je dio velike izložbe *Iz riznice hrvatske i europske kulturne i književne baštine* predstavljene u Dubrovniku (Lazareti, 2020.), a dvije godine poslije (2022.) u *Biblioteca Nazionale Braidense* u Milanu.

Tematsko-stilski okviri klasicizma na Zapadu povlače se pred romantičarskim senzibilitetom, a u Dubrovniku, uz postojeći trilingvizam (latinski, talijanski, hrvatski), sve više jača zanimanje za pisanje na narodnom jeziku. Dubrovnik je ipak jedno od posljednjih značajnih uporišta latinske književnosti u Europi, pa se u drugoj polovici 19. stoljeća i nakon razdoblja ilirizma nastavilo pisati latinskim jezikom. U spomenutom razdoblju Luko Stulli nije jedini liječnik koji piše svoja djela i rasprave na latinskom jeziku (Karminski, 1958; Šonje, 1985). Uz njega valja spomenuti Gjura Hidžu (1758. – 1833.), Miha Grgurevića (1754. – 1820.) i Miha Dadića (1772. – 1828.), koji su se svojim djelima u dotjeranim latinskim stihovima doticali različitih tema, ali ni jedan od njih nije nekoj medicinskoj temi pristupio tako ozbiljno i temeljito.

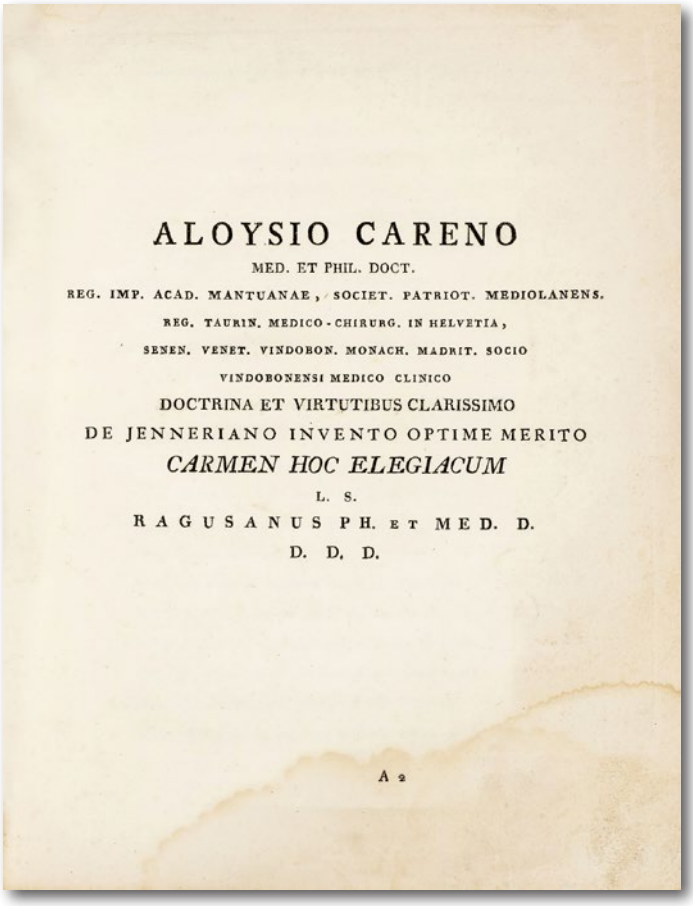
ALOYSIO CARENO
MED. ET PHIL. DOCT.
REG. IMP. ACAD. MANTUANAE, SOCIET. PATRIOT. MEDIOLANENS.
REG. TAURIN. MEDICO-CHIRURG. IN HELVETIA,
SENEN. VENET. VINDOBON. MONACH. MADRIT. SOCIO
VINDOBONENSI MEDICO CLINICO
DOCTRINA ET VIRTUTIBUS CLARISSIMO
DE JENNERIANO INVENTO OPTIME MERITO
CARMEN HOC ELEGIACUM
L. S.
RAGUSANUS PH. ET MED. D.
D. D. D.
A 2

Slika 1. *Vaccinatio. Carmen elegiacum. Pisonil: Excudebat Georgius Aloysius Belnay, 1804.*, prvo izdanje, prva stranica

Svakako valja istaknuti da je ovo jedna od rijetkih pjesama posvećena medicinskoj temi u hrvatskoj književnosti i jedna od posljednjih pisanih na latinskom jeziku. Ovo Stullijevo djelo nije bilo ozbiljnim predmetom književnopovijesnih ni medicinskih proučavanja sve do studije Cvijete Pavlović i Ane Borovečki objavljene 2004. u uglednome medicinskom časopisu *Croatian Medical Journal*, a u povodu 200. obljetnice tiskanja *Elegije* (Borovečki i Pavlović, 2004). Tada su autorice skrenule pozornost na značenje toga teksta u kontekstu medicinske i književne znanosti i povijesti te uz svoj rad objavile engleski i hrvatski prijevod *Elegije*[7], što je

[7] Elegija je objavljena u engleskom prijevodu Ivane Ćepulić, uz konzultacije Tomislava Ćepulića, i u prijevodu na hrvatski jezik Davida Bronzovića.

svakako prvo sustavno čitanje ovoga vrijednog Stullijeva djela i temelj je svakome budućem istraživanju. Trebalo je proći dvadeset godina od objave spomenutog teksta da recentna događanja vezana uz pandemiju izazvanu koronavirusom ponovno pobude i usmjere zanimanje na Stullijevu *Elegiju,* dovedu u fokus rasprave i mišljenja o cijepljenju i karanteni te iznova potvrde vrijednost i univerzalnost Stullijevih stavova i poruka iskazanih u ovoj latinskoj poemi. U tom kontekstu Stullijev uradak jednako je značajan i za hrvatsku povijest medicine i i za hrvatsku povijest književnosti.

U svom djelu Stulli se gorljivo, uzvišenim stilom bogatim stilskim figurama, prosvjetiteljski zalaže za cijepljenje jer će ono zaštititi ljude, donijeti im kvalitetniji život. Zagovara i afirmira povjerenje u medicinu, znanost i razum jer to omogućava bolje uvjete života, opći napredak, pobjedu bolesti i smrti.

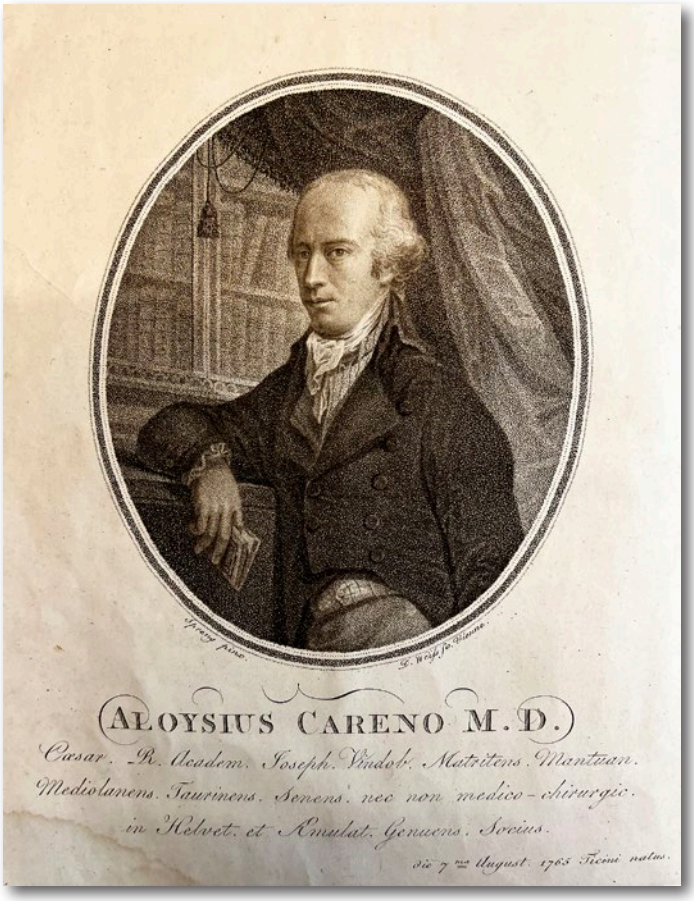

Slika 2. Portret dr. Alojzija Karena objavljen u *Elegiji* 1804.

S književnog motrišta riječ je o stilski, kompozicijski i jezično vrijednom djelu temeljenom na recentnom znanstvenom otkriću, čije su poruke i danas jednako aktualne. Kompozicijski, poema ima kružnu strukturu, svoju temeljnu poruku o potrebi okrenutosti budućnosti, znanju i napretku, uz kritiku nostalgije za prošlim, autor ponavlja i u zaključnom dijelu. U tim nam se stihovima Stulli predstavlja kao europski intelektualac i prosvjetitelj koji u uređenim i dotjeranim latinskim distisima iznosi svoj sud o povijesti i viziju budućnosti.

Stullijeva poema pokazuje i njegovu kritičnost i reakciju na aktualna zbivanja u kontekstu vremena u kojem živi, na jeziku koji je tada zajednički kod obrazovane Europe. Razvidno je da u *Elegiji* slavi mogućnost cijepljenja kao otkriće koje je su neki dočekali s entuzijazmom (među kojima je i on sam), a neki s jakim otporom. Svima onima koji sumnjaju, autor postavlja retoričko pitanje: "Koliko je puta ljude, kad su se već, u napadu smrtonosne bolesti, nalazili u samom ždrijelu Orka, medicinska njega izbavila iz dugotrajne muke i vratila ih prijašnjim životnim poslovima?" Hvali liječnike čiji rad i zasluge će prepoznati vrijeme i njihova slava će ih nadživjeti (Borovečki i Pavlović, 2004, str. 664).

U *Elegiji* autor komentira duh vremena, kritički se odnosi prema zbivanjima ne samo u Dubrovniku nego svoju temu cijepljenja stavlja u europski kontekst. Ističe dalekosežnu vrijednost znanosti i znanstvenih dostignuća, među kojima je mogućnost zaštite zdravlja i ljudskih života cijepljenjem. Blagodati otkrića cjepiva opisuje koristeći se klasicističkim stilom i poredbama, smrt koja je nemilosrdno harala prije tog otkrića uspoređuje s Jupiterovom strijelom, a smrtonosnu kugu s divljom Ernijom.

Svojim djelom Stulli odaje priznanje novom vremenu, znanosti, ali veliča i izumitelja cjepiva, engleskog liječnika Edwarda Jennera koji je svojim otkrićem, unatoč prijeporima, pružio ljudima nadu i smrtonosnu bolest otjerao s lica zemlje. Slikovitim poredbama, koristeći se motivima iz antike i snažnim metaforama, Stulli optimistično najavljuje pobjedu nad jednom od najgorih pošasti koja je izazivala strah, sijala smrt, stoljećima odnosila ljudske živote i iza sebe ostavljala bol i pustoš. Prožet duhom novog vremena i vođen prosvjetiteljskim idejama, autor *Elegije* kroz stihove ističe i svoje osobno oduševljenje vrijednim otkrićem: "(...) tako i mene obuzima ljubav prema takvoj novosti i duša mi plamti oduševljena tim izumom ljudskog duha pa s nestrpljenjem objavljujem Jennerove poučke i učim to svoje sugrađane (...)" (Borovečki i Pavlović, 2004, str. 672).

U ovom književnom djelu, koje je sam žanrovski odredio kao elegiju u formi i sadržaju, spaja književnost i znanost u pohvali otkrića usmjerenih na poboljšanje kvalitete života, a filozofska misao o napretku čovječanstva prisutna je u čitavom

djelu. Kao i svi Stullijevi medicinski, prirodoznanstveni, književni i filozofski radovi, *Elegija* je na razini recentnih europskih dostignuća, a njegov znanstveni svjetonazor prožet je prosvjetiteljskim načelima i oblikovan u klasicističkom duhu. Svojom *Elegijom* Stulli je potvrdio da književnost, poezija može funkcionirati kao uzvišeni jezik znanstvene komunikacije u okružju humanizma, što ga pozicionira među prvake prosvjetiteljske ideologije.

Klasicizam povezuje ljepotu i spoznaju, umjetnost i znanost, stoga je Stulli svoje medicinske, prirodoznanstvene i književne tekstove usporedno pisao na latinskom i talijanskom jeziku u duhu klasicističke poetike i kanona, a njegova *Elegija* jednako je vrijedno djelo u književnoj i medicinskoj povijesti i historiografiji.

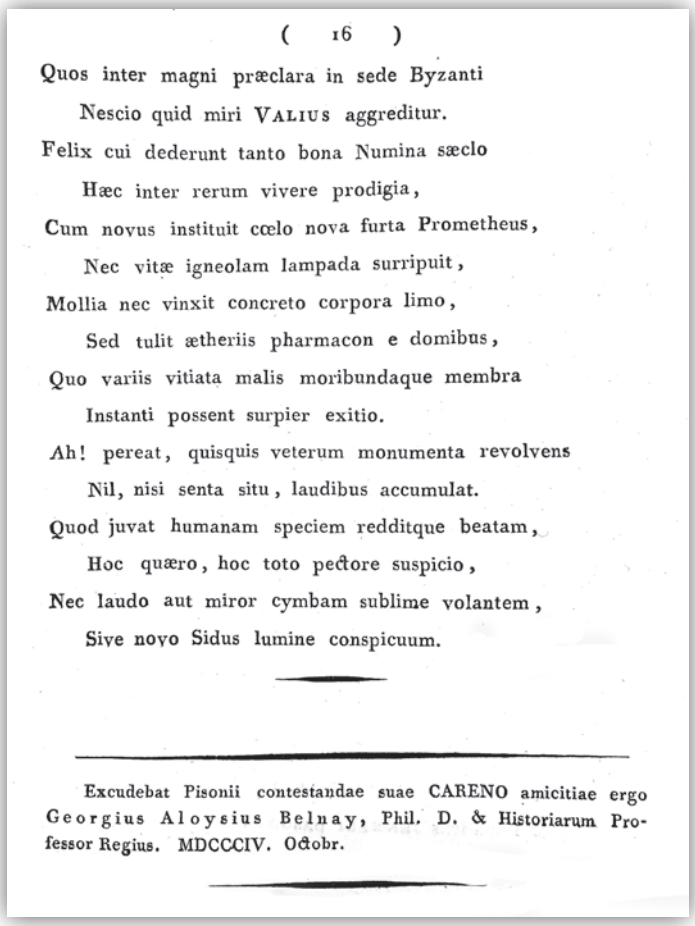

(16)

Quos inter magni præclara in sede Byzanti
Nescio quid miri VALIUS aggreditur.
Felix cui dederunt tanto bona Numina sæclo
Hæc inter rerum vivere prodigia,
Cum novus instituit cœlo nova furta Prometheus,
Nec vitæ igneolam lampada surripuit,
Mollia nec vinxit concreto corpora limo,
Sed tulit ætheriis pharmacon e domibus,
Quo variis vitiata malis moribundaque membra
Instanti possent surpier exitio.
Ah! pereat, quisquis veterum monumenta revolvens
Nil, nisi senta situ, laudibus accumulat.
Quod juvat humanam speciem redditque beatam,
Hoc quæro, hoc toto pectore suspicio,
Nec laudo aut miror cymbam sublime volantem,
Sive novo Sidus lumine conspicuum.

Excudebat Pisonii contestandae suae CARENO amicitiae ergo Georgius Aloysius Belnay, Phil. D. & Historiarum Professor Regius. MDCCCIV. Octobr.

Slika 3. Posljednja stranica *Elegije* s godinom tiskanja, 1804., i imenom izdavača.

Zaključak

Iako smo bili uvjereni da su jedne od temeljnih protuepidemijskih mjera, karantena i prihvaćanje cijepljenja stvar prošlosti, zbog recentne pandemije virusom SARS-CoV-2 (virus bolesti COVID-19), obje su mjere ponovno doživjele svoju najširu primjenu, ali i mnoge prijepore.

Jedno od najsvjetlijih poglavlja u povijesti znanosti utjecaj je cjepiva na ljudsku dugovječnost i zdravlje. Bitna je razlika između cjepiva i drugih vrsta lijekova u tome što se cjepivo uglavnom daje kao preventivna mjera zdravoj osobi. Razvoj učinkovitih cjepiva za borbu protiv zaraznih bolesti složen je višegodišnji proces koji traje od Jennerova otkrića do danas.

Luko Stulli bio je jedna od središnjih osobnosti kulturnog, znanstvenog i književnog života Dubrovnika s konca 18. i početka 19. stoljeća. Kao liječnik Stulli je bio važan za organizaciju javnozdravstven službe u Dubrovniku i pisac bogatoga raznorodnog opusa, koji je svoja djela pisao na latinskom, talijanskom i hrvatskom jeziku.

Neposredno nakon otkrića vakcinacije i pod dojmom nove liječničke metode, napisao je 1804. latinsku poemu *Vaccinatio, carmen elegiacum* (Vakcinacija, elegijska pjesma). U tom razdoblju Luko Stulli nije jedini liječnik koji piše svoja djela i rasprave na latinskom jeziku, ali je jedini pristupio ozbiljno i temeljito nekoj medicinskoj temi.

Riječ je vjerojatno o jednoj od rijetkih pjesama posvećenih medicinskoj temi u hrvatskoj književnosti i jednoj od posljednjih napisanih na latinskom jeziku. Ovo Stullijevo djelo nije bilo ozbiljnim predmetom književnopovijesnih ni medicinskih proučavanja sve do studije Cvijete Pavlović i Ane Borovečki objavljene 2004. u časopisu *Croatian Medical Journal* u povodu 200. obljetnice tiskanja u Pešti 1804. godine.

Potom su trebala proći skoro dva desetljeća od objave spomenutog teksta da bi recentna događanja vezana uz pandemiju COVID-19 ponovno pobudila i usmjerila zanimanje na Stullijevu *Elegiju,* dovela u fokus rasprave i mišljenja o cijepljenju i karanteni te iznova potvrdila vrijednost i univerzalnost Stullijevih stavova i poruka iskazanih u ovoj latinskoj poemi u duhu klasicističke poetike i kanona. Prošlo je točno 220 godina od tiskanja *Elegije,* a sumnje u vrijednosti i korisnost znanstvenih otkrića nisu nestale, kao ni nepovjerenje u medicinsku znanost i cijepljene kao civilizacijski doseg. Koliko može zabrinjavati i obeshrabrivati činjenica kako tijekom vremena postoje snažni otpori cijepljenju kao važnom medicinskom dosegu, toliko ohrabruje spoznaja da je i u prošlosti bilo onih koji su beskompromisno vjerovali i zalagali se za boljitak pojedinca i društva ne samo u medicini

nego i u drugim oblastima života. U mraku neznanja oni su bili poput svjetionika koji svojim djelovanjem obasjavaju i utiru nove staze i otvaraju nove mogućnosti. Jedan od tih svjetionika nesumnjivo je i Dubrovčanin Luko Stulli.

Elegija je stilski, kompozicijski i jezično vrijedno djelo kojim nam se njegov autor predstavlja kao europski intelektualac i prosvjetitelj koji u uređenim i dotjeranim latinskim distisima iznosi svoj sud o povijesti i viziju budućnosti. Kao pravi prosvjetitelj okrenut budućnosti pozdravlja cijepljenje kao blagotvorno otkriće kojim je „zablistala snaga urođena ljudskom duhu" i koje je poboljšalo život novootkrivenim vještinama te donijelo svjetlo „koje se ne boji mraka" i koje će i u „budućnosti svojim žarom grijati potomke, svjetlo kojim je zasjao razum, pristojnost, dobro i pravda".

U tom kontekstu Stullijev je uradak jednako značajan i za hrvatsku povijest medicine i za hrvatsku povijest književnosti, a djelovanjem Luka Stullija ime Dubrovnika, uz književnu, zapisano je i u medicinsku povijest.

Literatura

1. Bakija, K., & Kuraica, N. (2020). Iz riznice hrvatske i europske književne i kulturne baštine, zbirka Pambianchini-Kramarić. *Dom Marina Držića*, 260–265.
2. Bakija-Konsuo, A., & Marlais, M. (2012). Dermatovenereology in Dubrovnik: A brief history. *Acta Dermatovenerologica Croatica, 20*(3), 141–147.
3. Bakija-Konsuo, A. (2014). Mal de Meleda – through the history and today. *Acta Dermatovenerologica Croatica, 22*(2), 79–84.
4. Bakija-Konsuo, A. (2017). *Mal de Meleda – the Mljet disease*. Zagreb: Medicinska naklada.
5. Bakija-Konsuo, A. (2018). Lazzarettos – From isolation to contemporary scientific medical findings. In A. Milošević (Ed.), *Lazaretto in Dubrovnik* (pp. 65–82). Dubrovnik: Institute for Restoration of Dubrovnik.
6. Bazala, V. (1953). Dubrovčanin dr. Luka Stulić (Stulli). *Republika, 7–8*, 3–8.
7. Bazala, V. (1972). *Pregled povijesti zdravstvene kulture Dubrovačke Republike*. Zagreb: Dubrovački horizonti.
8. Borovečki, A., & Pavlović, C. (2004). 200th anniversary (1804–2004) of the publication of the poem *Vaccinatio; De Jenneriano invento optime merito; Carmen elegiacum* by Croatian scientist Luko Stulli. *Croatian Medical Journal, 45*(5), 655–673.
9. Borovečki, A., & Lang, S. (2007). Povijesno-medicinski vodič kroz medicinu starog Dubrovnika (A guide to the history of medicine in old Dubrovnik). *Hrvatski časopis za javno zdravstvo, 3*(10), 0–0. https://hrcak.srce.hr/298314
10. Brlek, M. I. (1980). Joakim Stulli (1730–1817.), dubrovački leksikograf (prolegomena za monografiju). https://hrcak.srce.hr/file/353684
11. Canouï, E., & Launay, O. (2019). Histoire et principes de la vaccination [History and principles of vaccination]. *Revue des Maladies Respiratoires, 36*(1), 74–81. https://doi.org/10.1016/j.rmr.2018.02.015

12. Cvetnić, Ž. (2020). Strah od bolesti i smrti – od velikih boginja nekad do COVID-19 danas. *Veterinarska stanica, 51*(3), 241–253. https://doi.org/10.46419/vs.51.3.2
13. Ćosić, S. (2003). Luklo Stulli i dubrovačka književna baština. *Anali Dubrovnik, 41*, 269–286. https://hrcak.srce.hr/file/18016
14. Državni arhiv u Dubrovniku. *Liber viridis*, cap. 49, fol. 78.
15. Đorđević, S., & Carić, K. (1961). Vaccination against variola in Dubrovnik reported by Dr. Luka Stulli in 1809. *Serbian Archives of Medicine, 89*, 1059–1064.
16. Fatovic-Ferencic, S., & Holubar, K. (2001). The portrait and paper of forgotten hero Luca Stulli (1772–1828) and the Mal de Meleda of yesteryear: A 175-year anniversary. *Journal of Investigative Dermatology, 116*(1), 198–199.
17. Gjurašić, M. (2010). Mljetska bolest (Mal de Meleda): Promjene identiteta bolesti tijekom povijesti. *AMHA – Acta medico-historica Adriatica, 8*(1), 17–58. https://hrcak.srce.hr/file/93045
18. Jergović, P. (2023). Zarazne bolesti kao izvor ugrožavanja političke sigurnosti: Slučaj epidemije koronavirusa u Republici Hrvatskoj. *Polemos, 2*(1), 41–62.
19. Karminski, Đ. (1958). Posljednji dubrovački latinisti: O liječnicima i o liječničkom zvanju (II. dio). *Liječnički vjesnik, 80*, 233–245. https://library.foi.hr/dbook/cas.php?B=1&item=S01101&godina=1958&broj=03-04&page=233
20. Piret, J., & Boivin, G. (2021). Pandemics throughout history. *Frontiers in Microbiology, 11*, 631736. https://doi.org/10.3389/fmicb.2020.631736
21. Poljanić, V. (1933). Dr. Luka Stulli (Stulić). *Dubrovački liječnik, 8–9*.
22. Riedel, S. (2005). Edward Jenner and the history of smallpox and vaccination. *Proceedings (Baylor University Medical Center), 18*(1), 21–25. https://doi.org/10.1080/08998280.2005.11928028
23. Shek Brnardić, T. (2023). Domoljubno društvo (1793–1794.) i prosvjetiteljska nastojanja Miha Sorga. *Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku, 60*, 167–192.
24. Stulli, L. (1826). Di una varietà cutanea. *Antologia di Firenze, 71–72*.
25. Šonje, Š. (1985). Đuro Hidža prevoditelj (1752–1833): Povodom stopedesete obljetnice smrti Đura Hidže. *Časopis Dubrovnik*.
26. Šundrica, Z. (1964). Osnivanje zdravstvene komisije u Dubrovniku i njen rad 1808. godine. *Acta historica medicinae, pharmaciae, veterinae, 1–2*, 60–62.
27. Thaller, L. (1941). Luka Stulli, dubrovački liječnik. *Liječnički vjesnik, 63*, 245–246.
28. Willis, N. J. (1997). Edward Jenner and the eradication of smallpox. *Scottish Medical Journal, 42*(4), 118–121. https://doi.org/10.1177/003693309704200407

SUMMARY

In the context of the recent coronavirus pandemic, we wanted to highlight the importance of vaccination as one of the greatest medical achievements and the most effective preventive measure for protecting the population from infectious diseases. Over 200 years ago, the pioneer of vaccination in Dubrovnik, Luko Stulli, one of the most renowned physicians of the early 19th century, proudly and enthusiastically wrote about it.
Immediately after the discovery of vaccination and inspired by this new medical method, he

wrote a Latin poem in 1804 titled "Vaccinatio, carmen elegiacum" (Vaccination, an elegiac poem). This is probably one of the few poems in Croatian literature dedicated to a medical theme, and one of the last written in Latin. So far, three original printed copies have been found, and recently a fourth, printed in 1828, was discovered.
Recent events related to the COVID-19 pandemic have once again sparked interest in Stulli's Elegy, brought it into focus in discussions of vaccination and quarantine, and reaffirmed the value and universality of the views and messages expressed in this Latin poem, written in the spirit of classical poetics and the canon.
Exactly 220 years have passed since the printing of the Elegy, yet doubts about the value and usefulness of scientific discoveries have not disappeared, nor has the distrust in medical science and vaccination as a civilizational achievement.

***Keywords**: vaccination, public health, Luka Stulli, Elegy, COVID-19 pandemic*